
De Waarachtige of de afgoden

P.H.R. van Houwelingen

‘We weten ook dat de Zoon van God gekomen is en ons inzicht heeft gegeven om de Waarachtige te kennen. En wij zijn in de Waarachtige, omdat we in zijn Zoon Jezus Christus zijn. Hij is de ware [waarachtige] God, hij is het eeuwige leven. Kinderen, wees op uw hoede voor de afgoden’
(1 Johannes 5:20-21, NBV).

Over de Romeinse senator Cato gaat het verhaal dat hij elke officiële toespraak, ongeacht waar het over ging, stevast eindigde met deze slotzin: ‘Overigens ben ik van mening dat Carthago verwoest moet worden’. In zijn sterfjaar, 149 voor Chr., verklaarde Rome voor de derde keer de oorlog aan haar aartsvijand, het Carthaagse Rijk in Noord-Afrika. Drie jaar later ging Cato’s wens eindelijk in vervulling en werd de hoofdstad Carthago compleet verwoest door de Romeinen. Bijna een eeuw later zou de stad door diezelfde Romeinen echter weer opgebouwd worden, waarna Carthago uitgroeide tot de derde stad in het Romeinse Rijk, na Rome en Alexandrië.

Uitsmijter

Aan dit verhaal over senator Cato moet ik denken als ik de slotzin lees van de eerste brief van Johannes: ‘Kinderen, wees op uw hoede voor de afgoden’. Geen groeten, geen persoonlijke mededelingen, geen zegenwens. Het lijkt een soort uitsmijter van de oude apostel Johannes, los van de thematiek in zijn brief. Hij had geschreven over leven in het licht en wandelen op de weg van de liefde. Hij had gewaarschuwd tegen dwaalgeesten, tegen verleiding tot zonde, maar niets wijst erop dat de lezers elk moment tot een concrete vorm van afgoderij zouden overgaan. Johannes had nog helemaal geen afgoden ter sprake gebracht, ze komen aan het eind uit de lucht vallen.

Toch komt die slotzin wel uit zijn hart. Johannes spreekt de lezers nog een laatste keer aan als zijn lieve kinderen, blijkbaar uit vaderlijke bezorgdheid. Zou dat iets over de identiteit van de lezers te zeggen hebben? Beschouwde Johannes het als het grootste risico dat zijn gemeenteleden in afgoderij zouden vervallen of terugvallen?

Het valt op dat Johannes in deze brief geen teksten uit het Oude Testament citeert; het enige oudtestamentische voorbeeld, over Kaïn die zijn broer dood-

sloeg (1 Joh. 3:12), komt niet uit de geschiedenis van Israël maar uit de geschiedenis van de mensheid. Het is goed mogelijk dat de lezers van niet-Joodse afkomst waren, christenen uit de volken.

Tijdens de vergadering van apostelen en oudsten in Jeruzalem was besloten dat zulke gelovigen welkom waren bij de God van Israël. Hun geloof in Jezus Christus had hen immers gered. Zij hoefden zich niet te laten besnijden of andere verplichtingen uit de mozaïsche wetgeving na te leven, maar zij moesten wel radicaal breken met de afgodendienst (Hand. 15:28-29). Dit besluit werd schriftelijk aan de gemeente van Antiochië meegedeeld en allereerst in de regio Klein-Azië doorgegeven (Hand. 16:4). Johannes herhaalt deze apostolische opdracht, omdat hij zijn niet-Joodse lezers nog eenmaal hun specifieke leefregel wil meegeven: wacht u voor de afgoden!

Zo'n waarschuwing is voor bijbellezers uit de 21ste eeuw evengoed van belang. Afgoden zijn immers niet aan tijd of cultuur gebonden. Het menselijk hart lijkt wel een afgodenfabriek. Tim Keller¹ noemt als de belangrijkste moderne afgoden: geld, seks en macht. De economische crisis heeft aangetoond hoeveel waarde we hechten aan consumptie en materiële voorspoed. Onze westerse samenleving is sterk geërotiseerd, met bijvoorbeeld pornoverslaving en seksueel geweld tot gevolg. Wat macht met mensen kan doen, zien we in vormen van misbruik en manipulatie op allerlei niveaus. Maar geld maakt niet gelukkig, evenmin als seks en macht. Het zijn 'namaakgoden', die we eerst zelf hebben gefabriceerd en die vervolgens steeds meer invloed op ons gaan uitoefenen. Daarom geldt ook voor hedendaagse christenen de leefregel waarmee Johannes zijn eerste brief afsluit: wacht u voor de afgoden!

Wie is de ware God?

Staat deze waarschuwing werkelijk los van het voorgaande of is er toch verband te ontdekken? Vers 20 wordt wel gebruikt als 'bewijstekst' voor de godheid van Christus. Dat Hij hier als God zou worden aangeduid, sluit mooi aan bij de christologie in het Johannesevangelie (Joh. 1:1, 18; 20:28). Het probleem is echter dat vers 20 meer dan één interpretatie toelaat. 'Hij is de ware God', over wie gaat dat, over de Vader of de Zoon? Een algemeen verschijnsel in deze brief is dat Vader en Zoon wel uitwisselbaar lijken te zijn; Johannes doet althans weinig moeite om duidelijk te maken wie van beiden hij bedoelt (aldus

---

1 Tim Keller, *Namaakgoden. De lege beloften van geld, seks en macht, en de enige werkelijke hoop* (Franeker: Wever van Wijnen, 2010).

Pieter Lalleman,² met 1 Joh. 2:3-11 als voorbeeld). Hoe steekhoudend zijn dan de argumenten die vaak worden aangedragen om vers 20 op te voeren als getuigenis voor de godheid van Christus?

Het eerste argument om ‘ware God’ op de Zoon te betrekken is van taalkundige aard. Doorgaans wijst de Griekse verbinding ‘hij is’ (*houtos estin*) naar de dichtstbijzijnde persoon in de zin; de brieven van Johannes vormen daarop geen uitzondering (Jezus Christus: 1 Joh. 5:6; de antichrist: 1 Joh. 2:22; 2 Joh. 7). Die persoon is in dit geval Jezus Christus.

Maar in levendig taalgebruik, aldus de Griekse grammatica’s, kan ook verwezen worden naar wat in het hoofd van de schrijver het meest dichtbij was. En dat zou weleens God de Vader kunnen zijn, die al twee keer ‘de Waarachtige’ was genoemd (alleen het aanwijzend voornaamwoord *ekeinos* slaat in 1 Johannes exclusief op Jezus Christus: 1 Joh. 2:6; 3:3, 5, 7; 4:17).

Het tweede argument om ‘ware God’ op de Zoon te betrekken is het spraakgebruik van Johannes. Hij noemt Jezus Christus ‘het (eeuwige) Leven’ (Joh. 11:25; 14:6; 1 Joh. 1:2). Jezus Christus geldt ook als ‘waarachtig’ (Grieks: *alèthinos*), in de betekenis ‘authentiek’: het waarachtige licht (Joh. 1:9; 1 Joh. 2:8), het waarachtige brood (Joh. 6:32), de waarachtige wijnstok (Joh. 15:1), de waarachtige getuige (Op. 3:14) en ‘de Waarachtige’ zonder meer (Op. 3:7; 19:11).

Maar ook over de Vader zegt Johannes dat Hij ‘de Levende’ is (Joh. 6:57); Hij heeft het leven in zichzelf (Joh. 5:26) en schonk het ons (1 Joh. 5:11). Van God geldt evengoed dat Hij waarachtig is, in de betekenis ‘de betrouwbaarheid zelve’ (Joh. 7:28). Die beide elementen komen samen in het afscheidsgebed van Jezus, wanneer Hij tegen de Vader zegt: ‘En dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen, de enige waarachtige God, en Jezus Christus Die U gezonden hebt (Joh. 17:3, HSV). In dit gebed is God, als Zender vanuit de hemel, juist *onderscheiden* van Jezus Christus, de Godsgezant die zijn missie op aarde in principe heeft volbracht. We hebben hier een inhoudelijke parallel met onze tekst.

In het bijbelboek Openbaring horen we de gestorven maar weer herleeft martelaars God aanroepen als ‘heilige en waarachtige heerser’ (Op. 6:10, WV en HSV). Deze aanspraak herinnert aan een profetie uit Jesaja over de heilstijd: alleen diegenen die leven bij de naam van God, zoals blijkt uit hun zegen-

---

2 Pieter J. Lalleman, *1, 2 en 3 Johannes. Brieven van een kroongetuige* (CNT; Kampen: Kok, 2005, derde druk 2011).

spreuken en eedsformules, zullen dan overblijven. Op zijn betrouwbaarheid is zegenen en zweren gebaseerd. Men zal een eed afleggen ‘bij de waarachtige God’ (Jes. 65:16; vgl. Deut. 10:20).

Namaakgoden

Alles samengenomen, zijn de argumenten ongeveer in evenwicht, maar vooral de inhoudelijke parallel met Johannes 17:3 doet de balans doorslaan. Het is aannemelijker dat met de ware God niet de Zoon maar de Vader wordt bedoeld. Johannes wil zeggen: ‘Ziedaar de enig ware God, niemand anders dan Hij is het eeuwige leven’.³

Vers 20 is dus geen directe ‘bewijstekst’ voor de godheid van Christus. Toch bevat deze passage wel een indirecte aanwijzing, want Vader en Zoon zijn heel close. Bij het kennismaken met de Waarachtige is een sleutelrol weggelegd voor Gods Zoon. Hij heeft ons inzicht gegeven om de Waarachtige te kennen, schrijft Johannes. Zijn komst in de wereld is goed nieuws voor wie verlangt naar een persoonlijke relatie met God. Hoe meer vertrouwen op de Zoon, hoe meer verbondenheid met de Vader.

Dan zal God de Vader zich aan zijn kinderen laten kennen als de betrouwbare, die in eigen persoon het eeuwige leven is. Hier maakt Johannes een scherp contrast met de afgoden uit zijn slotzin, zodat vers 21 er niet los bijhangt maar aansluit op vers 20. Afgoden zijn immers niet betrouwbaar: op het beslissende moment laten ze je in de steek. Afgoden leven ook niet op eigen kracht: ze zijn dood. Maar ze dreigen hun aanhangers wel uit de invloedssfeer van de waarachtige God weg te halen en hen in de armen te drijven van het kwaad (Grieks: *ho ponèros*: vers 18-19).

Dat geldt voor de afgoden uit de bijbelse tijd evengoed als voor de ‘namaakgoden’ uit onze moderne tijd – geld, seks en macht. Ongemerkt gaan ze je Godsvertrouwen in de weg staan. Wees op je hoede voor zulke ‘idolen’ (Grieks: *eidoola*), zou Johannes ons als 21ste-eeuwse bijbellezers dan vaderlijk willen voorhouden. Verklaar ze steevast de oorlog!

Overigens ben ik van mening dat je afgoden op afstand houdt en zelfs compleet kunt verwoesten door een persoonlijke relatie met de waarachtige God.

3 Een vergelijkbare interpretatie geeft de klassieke commentaar van B.F. Westcott, evenals die van John Painter (Sacra Pagina), Stephen Smalley (Word Biblical Commentary) en John Stott (Tyndale).